

ANMELDELSER

BJØRN KORNERUP: *Ribe Katedralskoles Historie*. Studier over 800 Aars dansk Skolehistorie. I (1145-1660). Kbh. 1947. VIII + 498 S. M. Ill. (Gyldendal).

Allerede med Frederiksborg Statsskoles Historie 1630-1830 (1933) skabte Dr. KORNERUP en højst værdifuld Bog, der indtager en smuk Plads blandt vore skolehistoriske Monografier; men med sit nye Værk vil han erobre Førsterangen blandt Fagets Forfattere. Den ærværdige Skoles 800aarige Historie faar her den grundigste Behandling af en Forsker, der behersker alle Kilder, man er forvisset om, at alt Stof, der overhovedet lader sig bringe frem, her er samlet, og hele det vældige Materiale, hvorom de 40 Sider Noter og Kildehenvisninger bærer Vidne, er i Fremstillingen ordnet med fast og skønsom Haand. Hvert Emne indenfor Skolens Historie er sat i Relation til de tilsvarende Forhold dels i Europa, dels i det øvrige Danmark; dette sidste er desto nødvendiger, som Efterretningerne fra Skolens ældste Aarhundreder er saa fragmentariske, at man ved Analogi maa slutte fra hvad der tilfældigvis er opbevaret af Oplysninger om Forholdene ved andre Skoler. Paa denne Maade faar man et omfattende Udblik over almindelig Skolehistorie, baade Organisationen af Skolevæsenet, de forskellige Tidsrums pædagogiske Metodik, Lærestof og Lærebøger, og alt dette giver tillige vigtige Bidrag til Kirke-, Kultur-, Litteratur- og Videnskabshistorien.

Skønt Forfatteren i Forordet siger, at det rige personalhistoriske Specialstof vedrørende Lærerpersonale og Dimitterede er behandlet med langt ringere Udførlighed og kun i Forhold til den Betydning, de paagældende Personligheder har haft for Helheden, er Bogen dog meget fængslende Læsning ogsaa for den personalhistorisk Interesserede. Som Motto for første Hovedafsnit staar HANS FRANSENS Distichon om de utallige lærde og dannede Mænd, denne Bys Skole har frembragt, men det er et beklageligt Faktum, at af de Tusinder Disciple, der har frekventeret Skolen i hele Middelalderen, d.v.s. i de første 400 Aar, kender man kun Navnene paa en halv Snes Stykker, som med Sikkerhed vides at have gaaet der. Hertil kommer ca. 140 Navne fra udenlandske Universiteters Matrikler, hvori de paagældende angives at være fra Ribe eller fra Ribe Stift, hvilket tyder paa, at de har gaaet i Ribe Skole; i denne Kategori er der fx 17 parisiske Magistre, af hvilke man med

større eller mindre Sikkerhed har identificeret tre som de berømte Lærde MARTINUS de DACIA, NICOLAUS de DACIA og (mest usikkert) PETRUS PHILOMELA de DACIA. Af de notorisk sikre Disciple fra Tiden før Reformationen er den bekendteste ubestridt PEDER PALLADIUS, som i sin Visitatsbog bringer den forbløffende, men nok noget overdrevne Angivelse, at der paa hans Tid (ca. 1510) var 700 Peblinge i Riber Skole. En Menneskealder senere, 1542, har den efter ANDERS SØRENSEN VEDELS Udsagn kun haft knap 40 Disciple.

Saadanne Svingninger staar utvivlsomt i Forbindelse med, at Skolens Renommé til Tider var i Dalen, hvilket atter kan skyldes de hyppige Rektorskifter. I Perioden 1536–1660 har ikke mindre end 25 Rektorer afløst hinanden; om nogle af disse vides kun lidt, andre har vi bedre Kendskab til, fx den højt fortjente JENS PEDERSEN GRUNDET, der holdt ud som Rektor i otte Aar, og PEDER HEGELUND, der havde Rekorden med 11 Aar. Om denne „Levendegørelse af den ripensiske Tradition“ kunde man fristes til at bruge Adjektivet „Ripensissimus“; han tilbragte næsten hele sit Liv i Fødebyen, hvor han successive vandt sig tre Koner og fire Embeder som Rektor, Lektor, Sognepræst og Biskop; af hans Kalenderoptegnelser „dette rige Skatkammer for vor indre Historie, ofte benyttet, men endnu aldrig helt udtømt“, kunde man ønske Dr. Kornerup vilde besørge en Udgave. Det er kun naturligt, at Hegelund er den, der har faaet den udførligste Biografi i Bogen. Af almindelig bekendte Mænd, der i Egenskab af Rektor, Biskop eller Medlem af Kapitlet har haft Del i Skolestyret, optræder iøvrig HANS TAUSEN, HANS THOMESSEN, ANDERS SØRENSEN VEDEL, JENS DINESEN JERSIN, men ogsaa blandt de mindre kendte har der været fortjenstfulde Folk, fx Stifteren af Puggaard (et Slags Kommunitet for Skolen) Biskop CHRISTIERN, den ejendommelige Humanist Rektor BACKEN og POUL MORTENSEN AASTRUP „maaske den betydeligste Rektorskikkelse i hele det 17. Aarhundrede“.

Foruden disse brave Mænd gives der dog ogsaa Rids af Personer, der er af mere tvivlsom Karakter. Det gælder saaledes selve Biskop ELIAS, der paa en Maade kan betragtes som Katedralskolens Fader, og ved hvis Død hans Fjender paastod, at Djævelen havde kvalt ham og spillet Bold med hans Lig til Straf for hans slette Levned; heldigvis skal man ikke altid tro, hvad politiske Modstandere bringer i Omløb. Problematisk er ogsaa Puggaards Forstander Magister GUNDE LANGE, en senkatolsk Pamper med Konkubine og flere Børn; at han itide fik kolde Fødder og blev ivrig reformatorisk, skaffede ham det skønneste Eftermæle i et Sørgedigt (1547) af Ribes Poet Professor HANS FRANDSEN, ligesom hans pompøse Ligsten endnu ses i Domkirken. Rektor MAD S PORS, der iøvrig hverken savnede Evner eller Kundskaber, blev 1616 fjernet paa Grund af Hor og Opsætsighed og døde et Par Aar efter som en stærkt forgældet Studepranger. Den begavede HANS MEIER havde Christian IV befordret til Rektor, skønt han kendte ham som en hof-færdig Æsel, der søgte letfærdigt Selskab istedetfor at passe sine Ting; han var et labilt, erotisk Digtergemyt og forlod uden Tilladelse sit Embede ca. 1647.

Saaledes har de menneskelige Skrøbeligheder ogsaa været repræsenteret i Ribe. Selv om Anders Sørensen Vedel faar vi at vide, at han som gammel var gnaven, paaholdende overfor Sønnerne og umedgørlig overfor Konen, den gode og kærlige Mette. Det er et lykkeligt Greb af Forfatteren at lade dette Bind ende med hende; hun staar dér som en smuk, harmonisk Slutvignet.

Af Skolens 800 Aar omfatter dette Bind mere end de 500. Da det sidste Aarhundrede kun skal behandles summarisk, bliver der Plads til en virkelig fyldig Fremstilling af Enevældetidens knap 200 Aar i det andet Bind, som vi imødeser med Glæde.

R. PAULLI

HANS MIDBØE, PETTER DASS. Oslo 1947. (Gyldendal Norsk Forlag). (182 S.).

PETTER DASS' skarptskaarne Skikkelse og kærnefulde Digtning er næppe mere synderlig kendt i Danmark. Derimod synes hans Minde at være lyslevende i Norge, hvor man netop 1947 har fejret 300-Aarsjubelæet for hans Fødsel. Et Vidnesbyrd herom er den unge Litteraturhistoriker, Dr. HANS MIDBØES nylig udgivne Bog om den gamle Nordlandssanger, et Arbejde, som fortjener at kendes ogsaa i Danmark.

Dr. Midbøe tilsigter at give dels en Biografi, dels – og især – en litteraturhistorisk Behandling, begge Ting dog i nøje Sammenhæng med hinanden. Skønt allerede den højt fortjente Rektor og Lærdomshistoriker A. E. Erichsen i Indledningen til sin Udgave af „Petter Dass's Samlede Skrifter“, I, 1874, har fremlagt det meste af det ret sparsomt bevarede biografiske Stof vedrørende Petter Dass, er det dog lykkedes Dr. Midbøe at fremdrage flere interessante, hidtil ubenyttede Træk til hans Livshistorie. Værdifuldt er det desuden, at der lægges stor Vægt paa at se Dass i nær Forbindelse med Tiden og Milieuet. Giver Forfatteren maaske end nu og da navnlig i Begyndelsen Fantasien vel frie Tøjler, saa maa det dog som Helhed siges, at det er et troværdigt Tidsbillede, han tegner. Kun kunde man ønske, at den kirke- og lærdomshistoriske Baggrundsskildring havde været noget mere dybtgaaende paa flere Punkter.

Hovedvægten hviler dog paa Gennemgangen af de digteriske Skrifter, ikke blot den berømte „Nordlands Trompet“, men ogsaa de mange mindre Arbejder af vidt forskellig Karakter. Overalt søger Forf. – undertiden dog med lovlige mange Gentagelser – at paavise Samspillet mellem Indflydelse fra samtidig europæisk Digtning og Dass' ejendommelige Evne til konkret at anskue og digterisk at gengive den Virkelighed, som omgav ham.

Dr. Midbøes Fremstilling vidner om en dyb Fortrolighed med Emnet, om en virkelig Indlevelse i Petter Dass' Personlighed og i den Verden, hans

Digtning afspejler. Bogen er skrevet i en frisk og levende Stil, der i Forbindelse med det interessante Emne nok skal holde Læserens Opmærksomhed fangen. Undertiden er det, som om den festlige Fylde og Farveglæde, der kendetegner den gamle Digter, lever videre hos hans moderne Biograf – tydeligst og smukkest maaske S. 166–67, i den livfulde Behandling af Petter Dass' Digt om Bergen Bys Genopbyggelse efter Ildebranden 1702. Baade Digteren og Litteraturhistorikeren befinder sig her paa et virkeligt Højdepunkt.

Paa træffende og smagfuld Maade citeres Bogen igennem talrige udvalgte Stykker af de Digte, der behandles, saaledes at man i Virkeligheden faar en hel Dassisk Antologi i Tilgift. Det er meget hensigtsmæssigt for Læsere, der ikke i Forvejen er stærkt fortrolige med Emnet.

Hvad der derimod er mindre formaalstjenligt, og hvad der bestemt maa lastes, er den Maade, hvorpaa Forf. citerer sine øvrige Kilder. Paa en lille halv Side faar man til Slut præsenteret en summarisk Opregning af det benyttede Kildestof. Saa sammentrængt er denne Oversigt, at f. Eks. en af Henvisningerne har faaet den temmelig intetsigende og ret vidtsvævende Formulering: „samtidens litteratur, hjemme og ute“! Vel er Bogen skrevet saaledes, at den med Fornøjelse og Udbytte kan læses af enhver med højere Skoledannelse, men i Følge sin hele Karakter er den dog først og fremmest et videnskabeligt Skrift, hvorfor man med god Grund maatte vente en ganske anderledes præcis Angivelse af de benyttede Kilder, end her er sket.

Man maa haabe, at den talentfulde unge Forfatter i sine fremtidige Skrifter maa vise sig lydher over for de metodiske Krav, som moderne Forskning paa dette Omraade forlængst har opstillet til ethvert Arbejde af blivende Værdi.

BJØRN KORNERUP

JUST RAHBK: *Omkring Johanne Luise Heiberg*. Kbh. 1948. (158 S. – 8 Tvl. Gyldendal).

Lektor JUST RAHBK, der har sin betydelige Part af Æren for den fortrinlige Kommentar til den nye (4.) Udgave af JOHANNE LUISE HEIBERG: „Et Liv, gjenoplevet i Erindringen“, har nu i en selvstændig Bog fremlagt forskelligt Stof, der var for omfattende til at rummes i Noterne til Selvbio-grafien. Bogen, der er forsynet med 6 Portrætter og 2 Facsimiler, fremtræder i samme typografiske Udstyr som „Et Liv“. Den falder i tre Afsnit.

Det første – „Et Minde fra Ungdommens Dage“ – bringer en udtømmende Studie over den Skikkelse, der i Selvbio-grafien under Navnet Herman skildres som Johanne Luisers første Velgører og ældste – og haabløse – Tilbeder: den ulykkelige Assistent JOHAN GEBHARD HARBOE. Han var ansat i Det kgl. Klædeudsalg, og da man var kommet under Vejr med forskellige Misligheder, begik han 21. Marts 1829 Selvmord – samme Dag der var ud-

stedt Arrestordre imod ham. Harboe efterlod sig en Gæld paa 1100 Rdlr., og der var aabenbar Uorden i hans Regnskaber. Men Rahbeks fornyede Gennemgang af Sagen bekræfter A. D. Jørgensens Indtryk: „Det lader sig ikke afgøre, om Harboe var helt uskyldig i, hvad han blev sigtet for, men hans Selvmord synes dog nok at have kunnet være hidført af hele den fortvivlede Sindsstemning, hvori en haabløs Kærlighed i Forening med en Mistvivlen om at kunne rense sig for Skindet af en begaaet Forbrydelse havde hensat ham“. Den virkelige skyldige i det konstaterede alvorlige Underslæb var Klædelagerets Forvalter, der havde bedraget Institutionen for over 40 000 Rdlr. Forfatteren kan nu ved Hjælp af Forhørsakterne paa forskellig Maade korrigere og supplere Fru Heibergs egen Fremstilling af denne tragiske Affære og derigennem kaste nyt Lys over hendes Forhold til Ungdomsvennen. Den lille Undersøgelse er et mønsterværdigt Stykke Arkivarbejde og maaske Bogens lodigste Afsnit.

Dernæst følger en Samling Kærlighedsdigte af Fru Heiberg fra 1840erne, afspejlende en indre Krise, som RAHBEK fortolker som Vidnesbyrd om hendes Forelskelse i MICHAEL WIEHE. Digtene fortæller et og andet om Fru Heibergs Følelsesliv og er derfor af Interesse, skønt de formaliter er overordentlig ubehjælpssomme. Man faar efter at have læst dem en Mistanke om, at HEIBERG ikke har nøjedes med at hjælpe sin Kone med Melodierne til „En Søndag paa Amager“ og „Abekatten“, men at han ogsaa maa have sat metrisk Skik paa Sangteksterne. Versene falder bogstavelig talt over deres egne Ben.

Endelig slutter Bogen med et Udvalg: „Ukendte og glemte Arbejder“ af Fru Heibergs Artikler, hvoraf flere er trykt for første Gang. Med Teatret beskæftiger sig kun et af disse seks Essays: „Resultaterne“; det er et patetisk Opgør med Heibergs Fjender efter hans Afgang som det kgl. Teaters Chef. Pudsige Tidsdokumenter er „Mode-Artikel“ (om Damernes Paaklædning) og „Qvinde-Emancipation“. Sine Evner som litterær Kritiker har hun lagt for Dagen i en pietetsfuld og kyndig Anmeldelse af „Breve fra J. P. Mynster“. Artiklen „Pleiebørn“ behandler et Emne, der Aar igennem beskæftigede hendes Tanker, indtil hun selv efter Heibergs Død tog sig af tre moderløse Smaa-piger. Men betydeligst – og størst af Omfang – er „Tag ikke i Huset hos dine Børn“. Den bygger givetvis paa hendes egne bitre Erfaringer, idet den røber, at Forholdet mellem Heibergs Moder og hans Hustru knap var saa idyllisk, som man efter Marstrands berømte Maleri er tilbøjelig til at forestille sig det. Artiklerne giver i det hele interessante psykologiske Bidrag til Forstaaelsen af deres Forfatterindes mærkeligt sammensatte Personlighed. De udmærker sig ved deres indtagende, lidt gammeldags Stil og deres skarpsynede og livskloge – og dog samtidig ofte saa bornerte Betragtninger.

Bogen er forsynet med fyldige og værdifulde Noter og et godt Navne-register.

H. TOPSØE-JENSEN

FRANZ v. JESSEN, *Tekst til Portræt*. Kbh. 1947. 61 Sider. (H. Hagerup).

Af de to første Bind af FRANZ v. JESSENS monumentale Memoireværk „Mit Livs Egne, Hændelser, Mennesker“ er der tidligere bragt en Omtale i „Personalhistorisk Tidsskrift“ (11. R. V, 65f.; VI, 211f.). Da det ikke er Kutyme i vort Tidsskrift at anmelde hver Del af Værker i flere Bind, maa det her være tilstrækkeligt blot at gøre opmærksom paa, at Memoirerne nu er blevet ført til Vejs Ende (III-V, 1-2, 1945-46). Meget prisværdigt danner et udførligt Register Afslutningen.

Ogsaa de følgende Bind, der omfatter Aarene 1904-1940, har bragt et overordentligt rigt Stof til Belysning baade af hjemlige og fremmede Foreteelser. Ikke mindst til Forstaaelse af det sønderjydske Spørgsmaal indeholder de sidste Dele interessante Bidrag. Takket være baade Form og Indhold er det lykkedes Forfatteren at fængsle Læseren til sidste Linie.

I Forbindelse med det her omtalte Værk har Forlaget i Anledning af dets 95-Aars Dag udgivet et lille Hefte „Tekst og Portræt“, indeholdende foruden en Gengivelse af Maleren P. Rostrup Bøyesens Portræt af Franz v. Jessen en Række udvalgte Citater fra hans Memoireværk samt en Bibliografi over hans Forfatterskab. „Teksten“ forekommer mig langt at foretrække for „Portrættet“. Særlig Værdi har Bibliografien, ikke mindst for personalhistorisk interesserede Læsere, bl. a. fordi den bringer en Fortegnelse over alle de danske Personligheder, Franz v. Jessen har behandlet i Artikler i Dagspressen og andre Periodica. Skade derfor, at det lille vakre Skrift kun fremtræder som Privattryk.

BJØRN KORNERUP

L. J. KOCH, *Under Præstegaardens Tag. En Mand og hans Slægt*. Kbh. 1948. 129 Sider. Med Illustrationer. (O. Lohses Forlag. Eftf.)

Den tidligere Forstander ved Diakonissestiftelsen, Dr. theol. L. J. KOCH, der bl. a. er kendt for sine værdifulde Studier over H. A. BRORSON, har i det her foreliggende Skrift taget sig paa at levere en Mindetegnning af sin Fader, Stiftsprovst i Ribe C. F. KOCH (1827-95) og dennes Hustru ANNA BALSLEV (1834-97), en Datter af Biskop C. F. BALSLEV. Med Rette bærer Bogen som Undertitel „en Mand og hans Slægt“, thi de indledende Afsnit indeholder et interessant Stof til Belysning af de foregaaende Slægtled af den gamle Præsteslægt Koch, som i flere Aarhundreder havde sit Hjemsted i Døstrup i Marskegnen mellem Ribe og Tønder. Med Benyttelse af det righoldige Kochske Familiearkiv (i Forfatterens Besiddelse) tegnes der her et mærkeligt Billede af svundne Tidens Præstegaardsliv, af Slægtens Forbindelse med H. A. Brorson og af dens nøje Tilknytning til det ripensiske Skole- og Borgermilieu. Med særlig Interesse stifter man Bekendtskab med Forf.s Farfader, den gamle

Provst GABRIEL KOCH (1792–1865) i Døstrup, en myndig og kraftfuld Kirke-
mand af væsentlig Mynstersk Type.

Hovedvægten hviler dog paa Skildringen af Faderen C. F. Koch, der efter en Aarrækkes meget dygtige og nidkære Virksomhed som Adjunkt i Ribe 1865 blev Sognepræst i Vildbjerg og 1873 i Vejrum, hvorfra han 1885 kom til Ribe som Stiftsprovst. Paa Grundlag bl. a. af hidtil ubenyttede, officielle Akter (især i Rigsarkivet) i Forbindelse med andres Meddelelser og – for de senere Afsnits Vedkommende – egne Erindringer er det lykkedes Forf. at give Læseren et fyldigt Indtryk af sin Faders Embedsgerning og Personlighed. Skildringen kommer derved til at indeholde interessante Bidrag til Forstaaelse af Tidens Kirkehistorie særlig ved Omtalen af C. F. Kochs Forhold til de jydsk Vækkelsesbevægelser og til den i sin Tid saa opsigtsvækkende „Harbo-øresag“ (1893). Gennem et kritisk Studium af alle Akter vedrørende denne Sag er det lykkedes Forf. paa overbevisende Maade at retfærdiggøre Biskop C. F. BALSLEVS Stilling og at godtgøre, med hvilken aandelig Overlegenhed og Besindighed den den Gang 89 Aar gamle Biskop er optraadt. Det er saa meget vigtigere, at dette fastslaas, som Hovedmanden i Sagen, Sognepræst C. MOE i Skanderup, ved sine urigtige og ufuldstændige Udtalelser har bidraget til at stille hele denne Sag i et falsk Lys. Forf. optræder aabenbart her paa Linie med L. Koch, der i sin Bog „Fra Grundtvigianismens og Den indre Missions Tid 1848–1898“, 1898, S. 243–49 (hvortil man kunde have ønsket, at der her var henvist) er kommet til væsentlig samme Resultat.

Hvor værdifulde saadanne kirkehistoriske Afsnit end kan være, saa er Bogen dog først og fremmest at opfatte som et biografisk Arbejde. Billedet af Forældrene, af den alvorlige og ordknappe, den velafbalancerede og i al sin Stilfærdighed saa magtfulde Stiftsprovst og af hans Hustru, den lyse og milde, poetisk følsomme Kvinde af den Balslevske Type, staar levende for Læserens Blik. Om disse gupperer der sig en Række andre Skikkelser, især Sønerne GABRIEL, den senere Ribe-Biskop, og CARL, den bekendte grundtvigske Valgmenighedspræst og Forfatter, og man følger med Interesse Samlivet inden for hele denne traditionsbaarne, dybt religiøse Kreds.

„Under Præstegaardens Tag“ er en lodig Bog, der sikkert baade af historiske og personlige Grunde vil vide at hævde sig i Tidens Løb. Det kan være saa sin egen Sag for en Søn at skrive sin Faders Biografi. Man maa derfor saa meget mere paaskønne den Forening af Pietet og historisk Sanddruhed, som kendetegner nærværende Biografi.

BJØRN KORNERUP

E. SPANG-HANSEN, *Oskar Siesbye og hans Breve. Fra Madvigs og hans Efterfølgeres Tid.* (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning Nr. 206). Kbh. 1948. (109 S.)

For den yngre Slægt er Filologen OSKAR SIESBYE vistnok et omtrent ukendt Navn, og hvor mange af de ældre har nu – efter to Verdenskriges

Omskiftelser – en levende Erindring om den stilfærdige, fine Lærde, der drevet af næsten sygelig Beskedenhed levede aldeles tilbagedrtrukket, helt optaget af Studier og Undervisning? De mange Særheder, som klæbede ved hans Fremtræden og Livsførelse, har givet Anledning til en temmelig frodig Mytedannelse, der kan true med at skjule hans virkelige Ansigt, hvad der vilde være Skade, thi ikke blot ved sine videnskabelige Evner og sin uselviske Lærergerning, men ogsaa ved sin karakterfulde, ædle Menneskelighed indtog han en saa ejendommelig Plads i vort akademiske Liv, at Mindet om ham ikke bør dø.

Siesbyes Livsbane, der spænder over 80 Aar (1833–1913), er fattig paa ydre Data. Mest betydningsfuldt var det, at han fra 1871 til sin Død var knyttet til Universitetet som Lærer i de klassiske Sprog, og at han 1876 under meget hædrende Form fik uddelt Graden som Doctor philosophiae honoris causa. Desuden har han undervist saare mange uden for Universitetet, bl. a. i det von Westenske Institut, ved hvilket han virkede i 40 Aar (1853–93). Som klassisk Filolog var han, den nære Discipel af J. N. MADVIG, til hvem han altid saa op med den største Beundring, en særpræget Begavelse, men uden egentlig Trang til litterær Produktion.

Der foreligger talrige Vidnesbyrd fra tidligere Disciple og Fagfæller om, hvad Siesbye har betydet for dem, ikke alene paa Grund af sin samvittighedsfulde Undervisning og kyndige Medvirken ved litterære Arbejder, men ogsaa i Kraft af den Paavirkning, der udgik fra hans retsindige, skarpskaarne Personlighed. Gennem det foreliggende lille Skrift, hvor der paa Grundlag af omfattende Forundersøgelser med nøjeregnende Omhu er gjort Rede for Siesbyes Liv og Færden, vil man faa et fornyet, stærkt Indtryk af dette. Ikke mindst afspejler hans Ejendommelighed sig gennem de talrige Brudstykker af Breve, der er meddelt i Teksten. Allerede ved Morten Borups Udgave af Georg Brandes' Brevveksling („Georg og Edvard Brandes' Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd,“ I, 1939) henledtes Opmærksomheden paa Siesbye som Brevskriver, men i endnu højere Grad lærer man ham at kende som saadan i dette Arbejde.

Det ligger i Sagens Natur, at en Biografi af Siesbye for en stor Del maa indeholde endog meget specielle Ting og kun sjældnere kan belyse mere almindelige Forhold. En Undtagelse danner dog Fremstillingen af Siesbyes Deltagelse i Forhandlingerne om GEORG BRANDES' Ansættelse ved Universitetet. Man har hidtil – i nogen Grad vildledt bl. a. af Brandes' egen Fremstilling – været tilbøjelig til at mene, at det næsten udelukkende skyldtes Biskop MARTENSENS underhaands Modstand, at Planen om at gøre Brandes til Professor strandede. Det er da meget interessant at se, at nærværende Forf. paa Grundlag af et Studium af Sagens originale officielle Akter kan godtgøre, at det er MADVIG, der som det filosofiske Fakultets mest fremtrædende og mest indflydelsesrige Medlem maa have dannet den stærkeste Hindring for, at Georg Brandes kom til Universitetet. Paa et Stadium af Forhandlingerne følte den ellers saa tilbageholdende Siesbye sig kaldet til at gribe ind i Be-

givenhedernes Gang ved den 7. Januar 1876 at tilskrive Madvig et meget indtrængende og personligt farvet Brev, hvori han søgte at bevæge sin bundrede Lærer til at antage sig Brandes' Sag. Alt var dog forgæves.

Spang-Hanssens Biografi af Oskar Siesbye former sig i første Række som en Dokumentation og lægger aabenbart i mindre Grad an paa at tegne et Portræt. Gennem det fremlagte Materiale faar man et tydeligt Indtryk af Siesbyes Egenart, baade af hans Styrke og let iøjnefaldende Begrænsning, og man maa være Forfatteren taknemmelig for, at han ved sin omhyggelige Redegørelse har søgt – pietetsfuldt, men samtidig upartisk – at fastholde Billedet af en af de mærkeligste Skikkelser i vor nyere Lærdomshistorie.

BJØRN KORNERUP

GRUNDTVIG-LITTERATUR.

Den stærke Stigning i Interessen for N. F. S. Grundtvig, som har gjort sig gældende i den sidste halve Snes Aar, har naturligt nok ført til Dannelsen af et „Grundtvig-Selskab“, der har sat sig til Opgave dels at udforske Mesterens eget Liv og Indsats, dels derigennem at belyse den mangeartede Indflydelse, som er udgaaet fra ham. Som sin første Publikation har Selskabet, der er stiftet 8. September 1947, i Form af en Aarbog, som tænkes fortsat, udsendt *Grundtvig-Studier* (1948, 115 S., Gyldendal) under Redaktion af Sognepræst, Dr. theol. HENNING HØIRUP i Balslev.

Der er væsentlig kun godt at sige om denne Selskabets Første-grøde: omhyggeligt redigeret er her fremlagt en Række Bidrag, der ved deres Indhold er af Værdi, og som i deres hele Tilrettelæggelse vidner om Forstaaelse for de videnskabelige Krav, man i vore Dage maa stille til Arbejder af denne Karakter. Af Hensyn til Udlandet er der af samtlige Bidrag givet Resuméer paa Engelsk. Derimod er det et meget beklageligt Savn, at Aarbogen ikke er forsynet med et Navneregister. Med Henblik paa Fortsættelsen henstilles det, at man allerede i næste Bind søger at raade Bod paa denne Mangel.

Aarbogen indeholder eet Bidrag udelukkende i Afhandlingsform – om „Grundtvigs Syn på Forkyndelsen“ af Professor REGIN PRENTER –, desuden en Del meget indgaaende Anmeldelser af herhenhørende Litteratur, men Hovedmængden af Stoffet udgøres dog af Bidrag, der fremdrager nyt Kildemateriale. Interessant og fint udgivet er Redaktørens „Pilegrimen og Pilegrimen fra Zante, Grundtvigs Udkast til en apologetisk Fortælling“; Dr. GUSTAV ALBECK analyserer Grundtvigs „Indskriften paa Oddens Mindestøtte“, og STEEN JOHANSEN meddeler en mærkelig Optegnelse af Mina Grundtvig fra 4. August 1856, som især har Værdi ved at referere ukendte Udtalelser af J. P. Mynster i den bekendte Samtale mellem ham og Grundtvig i sidste Uge af December 1838.

Af ikke ringe Interesse er endelig et Bidrag af Selskabets Sekretær, Adjunkt HELGE TOLDBERG „Nugent Wade i Helsingør“. Wade var 1833–39

engelsk Konsulatspræst i Helsingør og kom som saadan i Berøring baade med Mynster og Grundtvig. Paa Grundlag af hans efterladte Dagbog, som findes i privat Eje i England, har Helge Toldberg nu fremdraget Wades Udtalelser om det Indtryk, disse to betydelige Mænd har gjort paa ham. Medens hans Ytringer om Mynster er magre og lidet karakteriserende, har han derimod udtalt sig fyldigt om Grundtvig, med hvem han oftere traf sammen. Uden at dele Grundtvigs Særmeneringer var han stærkt betaget af hans Personlighed. Han traadte i Venskabsforhold baade til Grundtvig og til flere af hans Venner, hvorom bl. a. en Del endnu bevarede Breve vidner, som maaske nok ved Lejlighed fortjente at udgives.

Det meddelte Kildestof er – som ovenfor nævnt – helt igennem lagt kyndigt og omhyggeligt til Rette. Kun hist og her føler man Trang til at anbringe en kritisk Randbemærkning. I Oplysningerne i Steen Johansens Kommentar S. 60 om Grundtvigs Faders Afsked 1810 og hans egen Kaldelse til Kapellan i Udby 1811 savner man en Henvisning til de paagældende Aktstykker (Kirkehistoriske Samlinger 2. R. VI, 779 ff.; 3. R. II, 264 ff.), og i samme Forfatters Omtale af Bruddet med Mynster 1838 burde der have været henvist til andre Aktstykker i Kh. Saml. 3. R. IV, 88 ff. Helge Toldbergs Ytring S. 47 om, „at det netop var i tjenesten, Mynster skulde tages, hvis man skulde danne sig et skøn over hans standpunkter, meninger og horisont“, forekommer mig i bedste Fald gaadefuld. I samme Bidrag burde der i Anledning af Wades Omtale af, at han ved sit Besøg hos Mynster havde diskuteret den skotske Prædikant Hugh Blair (1718–1800), have været henvist til, at denne Mand allerede 1806 var Mynster vel bekendt, idet han citerer et Stykke af ham i sin berømte Afhandling „Bemærkninger om den Konst at prædike“ (Mynsters Blandede Skrifter I, 112, jvfr. Bibliotheca Mynsteriana, 1854, S. 121, Nr. 3309–10).

Det har ofte været følt som et Savn, at der ikke fra N. F. S. Grundtvigs Haand foreligger udførligere sammenhængende Livserindringer, om end han paa forskellige Steder i sine Skrifter har meddelt større og mindre Bidrag til Forstaaelse af sit Liv og sin Udvikling. Det er da en fortræffelig Idé, at de ovennævnte Grundtvig-Forskere, Dr. HENNING HØIRUP og STEEN JOHANSEN har villet sammenstille saadanne Fragmenter og supplere dem med et Udvalg af, hvad andre har fortalt om deres personlige Indtryk af Grundtvig. Det er sket i Bogen *Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig* (1948, 303 S., Gyldendal).

Første Halvdel bringer Grundtvigs egne Udtalelser, særlig fra de kendte Skrifter „Mands Minde 1788–1838“ (1838) og „Kirke-Speil“ (1871), men ogsaa udvalgte Partier andetstedsfra, fra hans Dagbøger, andre skriftlige Optegnelser, forskellige Skrifter o. l. Større Vanskelighed har der aabenbart været forbundet med at samle andres Minder om Grundtvig. Man har naturligvis ikke kunnet medtage alt af denne Art, og man finder da ogsaa her blot et – skønsomt – Udvalg af Erindringer af Mænd som Fr. Hammerich, Fr.

Barfod, D. P. Smith, J. C. Lindberg, H. L. Martensen, Vilhelm Birkedal o. fl. Derimod undrer man sig unægtelig i høj Grad over, at enkelte meget betydningsfulde og karakteristiske Erindringer om Grundtvig er forbigaaet. Jeg tænker særlig paa de interessante Minder fra Grundtvigs yngre Dage 1825 ff. af Biskop G. P. Brammer (i Biskop, Dr. theol. G. P. Brammers Ungdomsliv, fortalt af ham selv, udg. af Johs. Kok, 1884, S. 151 ff.), som viser den beundrede Kirkemand fra en noget anden Side, end han i Almindelighed skildres af sine Tilhængere, og derfor er af ikke ringe korrigerende Værdi for Helhedsbilledet. Videre burde afgjort i det afsluttende Afsnit være medtaget Præsten J. H. Monrads meget ejendommelige Skildring af Grundtvigs sidste Tid. Ikke mindst hans Gengivelse af Indtrykket af Grundtvigs Jordefærd er en Kilde af høj Rang (Stig Bredstrup, Jørgen Herman Monrad, 1927, S. 51 ff.).

Det forekommer mig at være en Mangel ved Bogen, at der ikke er givet en samlet Oversigt over alle de Personer, af hvem grundtvigske Erindringer er meddelt. Ogsaa dette Bind er ledsaget af en i al Kortfattethed god og hensigtsmæssig Kommentar. For første Afsnits Vedkommende er den dog noget ujævn, idet man hist og her savner nærmere Oplysninger, saaledes baade med Hensyn til Personer og til de Bøger, Grundtvig læste i sin Barndom og Ungdom (S. 24 ff., 88), og som ikke nu kan anses for at være almindelig bekendte. Heller ikke dette Bind er beklageligvis nok forsynet med Navne-register. Hvornaar kan man naa saa vidt i litterær Kultur her i Landet, at intet anstændigt Forlag vil tillade Udsendelsen af en historisk Bog uden Register?

Endnu et vigtigt Hjælpemiddel til Studiet af N. F. S. Grundtvig maa omtales i denne Sammenhæng, den af STEEN JOHANSEN udgivne *Bibliografi over N. F. S. Grundtvigs Skrifter*. I. Indtil 1836 (1948, XII + 320 S., Gyldendal). Om nogensinde, er i dette Tilfælde en Bibliografi paa sin Plads. Grundtvigs egen Produktion er uhyre, og den stadig voksende Litteratur om ham, hans Skrifter og Indflydelse næsten uoverskuelig. Det er derfor særdeles fortjenstfuldt, at man – med Støtte af Carlsbergfond og Forlaget – har taget fat paa at udarbejde en omfattende og dog dybtgaaende Oversigt over dette omfangsrige Forfatterskab.

Udgifveren betegner i Fortalen beskedent sit Arbejde som et „Forsøg“, det maa i saa Fald kaldes et meget vellykket Forsøg, og naar han næsten gør Undskyldning for, at han har valgt den kronologiske Opstillingsmaade, maa han netop prises derfor. Ved at følge Grundtvigs Skrifter, store og smaa, efterhaanden som de fremkom, bevarer man den nøje Tilknytning til hans Livsgang, der maa danne det naturlige Udgangspunkt for Beskæftigelse med hans Tanker.

De færreste gør sig vistnok et klart Begreb om den Sum af Arbejdstimer, der er anvendt paa en Haandbog af denne Karakter, men just ved Bibliografens selvpofrende Arbejde spares efterfølgende Forskere for meget tidrøvende

Besvær. Naar hertil kommer, at de meddelte Enkeltoplysninger, som en Række Stikprøver har overbevist Anmelderen om, synes at udmærke sig ved en høj Grad af Nøjagtighed og Fuldstændighed, er der al Grund til at glæde sig over Fremkomsten af dette Værk. Naar det forhaabentlig inden Forløbet af et Par Aar foreligger afsluttet, vil der være lagt en solid Grundvold for Studiet af den grundtvigske Tankeverden, som aabenbart stadig øver stor Tiltrækning paa adskillige Kredse.

BJØRN KORNERUP.

AAGE KABELL, *Kierkegaardstudiet i Norden*. Kbh. 1948. 329 S. (H. Hagerup).

Det er ikke blot Grundtvig, der i de senere Aar i saa høj Grad har tiltrukket sig Opmærksomheden, ogsaa Søren Kierkegaard udøver en stadig stigende Tiltrækning paa de mest forskelligartede Mennesker og Kredse. Særlig efter Aarhundredskiftet er han blevet gjort til Genstand for Studium og taget til Indtægt fra mange Sider. Ligesom der nu er dannet et Grundtvig-Selskab, saaledes er der ogsaa (den 4. Maj 1948) blevet stiftet et Søren Kierkegaard-Selskab. Hans samlede Værker er kommet i andet Oplag, den monumentale Udgave af hans efterladte Papirer er nylig blevet afsluttet med et 20. Bind, hans Skrifter udbredes mere og mere i Oversættelser nu ogsaa til Brug for det latinske Amerika, og Aar efter Aar kommer det ene Arbejde efter det andet til Belysning af hans Livshistorie, Tankeverden og Indflydelse. Skønt der ikke endnu er forløbet et Aarhundrede siden hans Død, er Kierkegaard-Litteraturen allerede vokset op til et saadant Omfang, at selv kyndige Kierkegaard-Forskere har vanskeligt ved at bevare det fulde Overblik og Gang paa Gang løber Fare for at overse endog vigtige Bidrag. Det var derfor et meget heldigt Greb, at det filosofiske Fakultet ved Københavns Universitet som Prisopgave for 1944 valgte Emnet: „Søren Kierkegaard-Studiets Historie. En historisk og kritisk Fremstilling af dets Faser indenfor dansk, norsk og svensk Forskning.“

For en Besvarelse af denne Opgave vandt en yngre Litteraturhistoriker, AAGE KABELL, Prisen, og han har nu udgivet sin Afhandling i let bearbejdet Skikkelse under den ovennævnte Titel. Det er i flere Henseender et fortjenstfuldt og nyttigt Arbejde, der her er publiceret. Man faar først og fremmest gennem det et næsten overvældende Indtryk af Kierkegaard-Litteraturens uhyre Omfang og nuancerede Karakter, og interessant eftervises det, paa hvilken Maade Studiet og Kierkegaard-Interessen har udviklet sig i de forskellige Perioder. I fire Hovedkapitler skildrer Forf., hvorledes Samtiden (særlig efter 1854) stillede sig til den mærkelige Tænkter og Kirkestormer, hvorledes det egentlige Studium af ham i Grunden først begynder med Georg Brandes' berømte, men ensidige, Bog fra 1877, og hvorledes dette Studium fra 1890'erne gror frem i roligt Tempo, medens der tilsidst forsøges et Rundskue over de „Resultater“, Forskningen er naaet til paa de forskellige Omraader.

Det er et meget betydeligt Arbejde, der er nedlagt i denne Bog, og mangfoldige Skrifter og Artikler, som længe har ligget i Glemsel, opstaaer paa ny af deres Grave for i hvert Tilfælde for et lille Øjeblik at give deres Bidrag til Belysning af Emnet. Fremhæves maa videre som et Hovedfortrin ved Bogen den Selvstændighed i Opfattelse og Dom, som Forf. mange Steder lægger for Dagen. Han er i Besiddelse af det for en Forsker saa værdifulde Mod til at gaa mod hævdvundne Opfattelser og til ikke at lade sig imponere af kanoniserede Skikkelser. Eksempelvis kan saaledes fremhæves hans rigtige Værd-sættelse af Biskop H. L. Martensens Standpunkt i den berygtede Sandhedsvidnestrid, hans Paapegen af mange Teologers forunderlige Lyst til at ville inkorporere Søren Kierkegaard¹, hans retfærdige Bedømmelse af H. P. Barfods Udgave af de efterladte Papirer set paa Baggrund af Tidens almindelige Editionsteknik, hans Kritik af Udgaven af de „Samlede Skrifter“, særlig den ujevne Kommentar, hans Omtale af Georg Brandes' og Troels-Lunds Arbejder om Søren Kierkegaard m. m.

Maa den foreliggende Bog karakteriseres som en talentfuld Præstation, saa kan den paa den anden Side ikke frikendes for betydelige, stærkt iøjne-faldende Svagheder. I første Række gælder dette Fremstillingsformen. Dispositionen, skønt i Hovedtrækkene forsvarlig, er ikke rigtig egnet til at give det fulde Overblik over et saa omfattende Emne, og dette modarbejdes yderligere af, at Forf. ikke i særlig Grad synes at besidde den vigtige Evne til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. De Synspunkter, han ønsker at gøre gældende, næsten drukner i den uhyre Stofmasse, og Fremstillingens stadige Sammenblanding af alle mulige Enkeltheder, Citater, Henvisninger o. l. efterlader hos Læseren et flimrende uroligt Indtryk.

Hertil kommer Mangler af anden Karakter. Behandlingen vidner Gang paa Gang om en misforstaaet og upaakrævet Overlegenhed, der giver sig Luft i utiltalende flotte Udtryk. Hvorfor skal f. Eks. en nobel Skikkelse som Stiftsprovst J. Paulli S. 94 indføres under Betegnelsen „en Herrens Tjener af højkirke ligt Format“ – tilmed et ulogisk Prædikat, da højkirkelig er en Artsbetegnelse og ikke antyder Størrelsesordenen. Forøvrigt forveksles J. Paulli S. 152 med hans Fader, J. H. Paulli (jvfr. Registeret). Polemiken mod en Række Skribenter, der ikke har fundet Naade for Forfatterens Øjne, fremtræder i en Jargon, som maa virke unødigt saarende. En Sætning som følgende S. 300: „Dette Punkt (o: om Kierkegaards Økonomi) er taget ud af nærværende Værks i øvrigt saa faste Komposition, dels paa Grund af en paradigmatiske Evne til at skille mellem Forskere og Legendarikere, dels fordi det er af mere Betydning for Problemet K., end man først kunde tænke“ synes at rumme en forunderlig Blanding af Arrogance og Uklarhed og er i bedste Fald temmelig gaadefulde.

¹ Jvfr. Høffdings Ord: „medens Teologer og Halvteologer i Hundre daaret efter hans Fødsel kalkede Profetens Grav ...“ (Harald Høffding, Erindringer, 1928, S. 50).

Ogsaa Forfatterens Sprog og Stil lader meget tilbage at ønske. Det vrimler med maniererede, vulgære eller direkte urigtige Udtryk, som man helst vilde have undværet i en Bog af denne Art. Gloser som usikker, uædel og uakademisk falder let en Anmelder i Pennen, naar han skal karakterisere denne Forfatters Prosa. Nogle Eksempler fortjener at anføres: hvad menes der med S. 50 at kalde J. F. Hagen „daværende Promotor ved det teologiske Fakultet?“ Efter Sammenhængen skulde man vel snarest tænke paa Dekan, men Hagen var endnu ikke Medlem af Fakultetet. S. 55 kaldes F. Zeuthen „Søn af Præster“ – har han flere Præster til Fædre? S. 301, 302 tales der om „de kristne Bekendelsesskrifter“, men Citaterne viser, at der tænkes paa Bibelen, ikke paa Symbolerne. S. 66 hedder det om „Fædrelandet“, at „Bladet ruller sig ud i fuld Størrelse“, og samme Side, at Redaktionen havde „syttet Artiklen“. S. 68: hvorfor skal den norske Præst Lammers kaldes „norrøn“? S. 87 „der vilde være skabt en rar Kontinuitet“, S. 88 karakteriseres et Skrift af Strodtmann som „samme usandsynlige Bog“, S. 97 en anden Forfatters Argumentation som „lidt svagelig“. Hvad skal man mene om en saadan stilistisk Lækkerbissen som denne (S. 156): „langt omhyggeligere er [Raphael] Meyers Værk, som man ogsaa kunde vente det fra en Haand, der havde opholdt sig tre Aar i Rom for at afskrive Pavebreve?“ S. 130, 135 og flere Steder kaldes Udgiven af Kierkegaards efterladte Papirer med et uheldigt Udtryk „Papirudgiven“. Søgt er Anvendelsen af Adverbiet „vidtløfteligen“ S. 249, jvfr. ogsaa Sætningen S. 107 „den i det norske teologiske Tidsskrift sig samtidig saa vidtløfteligt producerende Fred. Petersen“. S. 167 „Testimonier plejer van at være“, S. 181 „opspalte“ for spalte, S. 267 „en utrolig Afhandling om Koføed-Hansen“, S. 202 og 203 vitterligt urigtigt „Diplomatorium“ for „Diplomatarium“ o. s. v. o. s. v.

I Betragtning af Emnets meget store Omfang bør man vel ikke gaa for strengt i Rette med Forf., fordi han har overset en Del Bidrag til Kierkegaard-Litteraturen, som nok burde have været omtalt eller i hvert Tilfælde opført i den indledende Bibliografi. Men da han lægger Vægt paa en saadan Fuldstændighed, at han jævnlig fremdrager og citerer de mest ephemere Dagbladsartikler, kan der blandt det forbigaaede være Grund til at nævne følgende: den ejendommelige, selvstændige Tænkter O. Thune Jacobsens Gennem Modsætninger, 1905, S. 90–193, A. B. Drachmanns Kronik i „Politiken“ 1913 4. Maj, N. Teisen i Dansk Kirketidende 1914 S. 705–11, 721–29, P. N. Petersen og især Morten Larsen i Liselundbogen 1914 S. 7–15, 56–86 samt Bengt Hildebrands Artikel „Till släkten Kierkegaards historia“ i Personhistorisk Tidsskrift 1933 S. 92–111. – Bogen slutter med et Navneregister, der er ujævnt og meget ubehjælpsomt affattet.

Trods alle let kendelige Mangler og Svagheder er den foreliggende Oversigt over Søren Kierkegaard-Studiet dog et Arbejde af Værdi, og der kan næppe være Tvivl om, at det ofte vil blive raadspurgt.

BJØRN KORNERUP.

Den lille Portrætkunst siden 1750. Under Redaktion af Louis E. Grandjean og Albert Fabritius. Kbh. 1949. Med 87 Tavler. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag).

Problemet: Skal et Portræt ligne? blev nylig et Indslag i Døgnets lettere Debat. Det gik, som det sædvanligvis gaar i Diskussioner: hverken Ja- eller Nej-Sigere kunde fatte, at der overhovedet var et Problem. Zolas *une œuvre d'art est un coin de la création vu a travers un tempérament* citeres mere, end Sandheden deri respekteres.

I den Bog, der her omtales, skulde der kunne ventes Enighed, og dog vilde det være muligt ved at citere et Par Steder (S. 19 f og 57-59) i Bogen at tilvejebringe Grundlag for en god og givtig akademisk Drøftelse.

Det første Citat falder i Bogens Indlednings-Afsnit, skrevet af den ene af Redaktørerne, Dr. Albert Fabritius. Han anstiller nogle Betragtninger over Emnet: Portrættet og Personalhistorien. Han har tydeligt nok haft Mod paa at tale om Portrættet i Almindelighed, men som god Redaktør holder han sig inden for de Linier, Titlens Hegnspæle markerer. Han skriver med den ham egne fortættede Kombination af Viden og Veloplagthed over for sit Emne. Han siger udmærkede Ting, fastslaar bl. a. Th. A. Müllers Fortjeneste: at have – i Bogen om Holbergportrætterne – inddraget Portrætter under den historiske Forsknings metodiske Regler. Det er naturligt, at Indlederen i en Bog, som beskæftiger sig med baade portrætmæssig Kleinkunst og med Fotografi, stiller disse to Genrer op mod hinanden. Han giver her Th. A. Müller fuld Tilslutning ved at fremhæve Kunstnerøjets subjektive, eventuelt forskønnede, Opfattelse kontra det fotografiske Linse-Øjes ubarmhertigt skarpt afdækkende Syn. To samtidige Billeder – et af hver Art – af samme Person understreger klart Synspunkt og Problem. Dr. Fabritius siger det ikke, men den Betragtning synes at ligge mellem hans Linier, at rent historisk maa det fotografiske Øje have Fortrinet for det menneskelige, den fotografiske Plade for Blyant og Pensel.

Paa et Par Sider i Museumsinspektør Torben Holck Coldings Afsnit om Miniature-Malerierne findes nogle Betragtninger, der maa tages som Udtryk for en diametralt modsat Opfattelse. Blot et Par Linier vil vise det: „For en eftertid, der ikke har kendt modellen, kan det nøjagtige afrids af hans ansigt have historisk interesse i en snæver kreds“, men „den uindviede fantasi kan ikke derved vækkes“. Med hvilken Vurdering Historikeres, Arveligheds-Biologers og Familie-Medlemmers lille Kreds vel maa tænkes placeret vis a vis den kunstinteresserede Alméheds meget større Cirkler. Modsætningen synes lidt haardt trukket op, uforsonligere end Virkeligheden. Men Synspunkterne kan gradueres i det uendelige. En Maler som Whistler har, polemisk over for Fotografien, hævdet, at Fotografen aldrig kan blive Kunstnernes Konge, fordi han kun fanger det ene Udtryk, Modellen har paa, mens Maleren i sit ene Billede kan afspejle Fællesnævneren for en Række skiftende Udtryk. Whistler vilde nærmest være enig med den sidste ærede

Taler. Formodentlig vilde alle tre kunne enes med Alexander Smith, som sagde: *A good portrait is a kind of biography.*

Det tjener Dr. Fabritius til Ære, at han, stadig god Redaktør, har ladet Synspunkterne komme rundeligt til Orde. Vilde man være meget spidsfindig, kunde man endda gøre opmærksom paa, at i Bogens Tekst er Fotografiet altsaa sat i Modsætning til det kunstneriske Portræt, mens det i Titlen er inkluderet i Kunsten. At Fotografiet og det kunstneriske Portræt hver har sine Fortrin, som *biography* i Alexander Smithsk Forstand, vil næppe nogen nægte. De forliges da ogsaa godt i Bogen og om dens Plads.

Der er givet Miniature-Portrættet, Portrætstikkene, Silhouetten samt Portrætfotografiet hver et Afsnit. Desuden har den videnskabelige fotografiske Ekspert Professor Chr. Winther skrevet et Exposé om Portrætfotografiets Teknik. Det er vel det Kapitel, som ligger Bogens Centrum fjernest og specielt længst fra dette Tidsskrifts Interesse-Sfære.

De Omraader, der er behandlet, er naturligt nok dem, der har spillet en Rolle her i Landet, mens f. Eks. Medaljør-Kunst ikke er omtalt. Den indtager – bortset fra Den kgl. Mønts Omraade – en uvæsentlig Plads i Danmark, modsat hvad Tilfældet er i Sverige, hvor den dyrkes i stor Udstrækning. Plaketter og Medaljer med Portræt-Relieffer er dér stadig meget almindelige. De giver mangan en jævnt borgerlig *högtidsdag* dens specifikt svenske Solennitet.

Museumsinspektør Torben Holck Colding skriver om Miniature-Portrættet, varmt og vidende. Vi faar hos ham megen Kundskab om Miniaturens Kunstnere, af hvilke flere kun slog deres Navn fast som *Skildrere* paa dette specielle Omraade, om Aarstal, Teknik o. m. a. Det samme gælder om de to følgende Afsnit. Kontorchef O. H. Clementsen har – naturligvis – behandlet Portrætstikkene. Dem kender han bedre end nogen anden, og han kan dem fra A til Ø, forlæns og baglæns, og aabner med Glæde for alt, hvad han ved. Man faar klart og overskueligt fortrinlige Oplysninger, bl. a. den, at der nu er identificeret – en beskeden Omskrivning af, at Kontorchef Clementsen har identificeret – 113 af Chrétiens Stik og 179 af Flints. Det er en betydelig Fremgang: i samme Forfatters Bøger om de to Kunstnere blev 1921 redegjort for 81 Chrétien-Stik og 1924 for 155 Flint-Stik.

Med Vemod fordyber man sig i Kontorchef H. G. Orlriks velsagtes sidste Arbejde. Bogen udkom faa Dage før hans Død. H. G. Orlrik har skrevet om Silhouetterne, der blomstrede i den Periode, han gennemkrydsede med sine energiske elektriske Søgelys. Han har samlet mange og værdifulde Detailler, elskværdigt grupperet i en virkningsfuld Staffage.

Meget af, hvad Person-Historikeren paa de nævnte Omraader har kunnet ønske at bruge, har hidtil været at finde spredt. Men hvad det sidste Afsnit angaar, Magister Bjørn Ochsners om Portrætfotograferne, saa gælder det her, at den rige og højest velkomne Viden, som Afsnittet er bogstavelig talt strutende fuldt af, forud overhovedet ikke fandtes tilgængelig noget Sted. Bjørn

Ochsner har i de faa Aar, han har været Inspektør for Det kgl. Biblioteks Billedsamling, skabt sig et ypperligt Overblik over denne, men han har tillige tilvejebragt et Grundlag til Tids-Bestemmelse, Klassificering, og til en vis Grad ogsaa Identificering af en stor Del af de delvis tidløse Fotografier, som flyder rundt. For delvis tidløse har mange Portræt-Fotografier været. Haar- og Skæg-Moder har givet et vist Grundlag til Bestemmelse af Tids-punkter, Dragt-Moder ogsaa, men dels skiftede Moder tidligere ikke saa ofte som nu, og dels har der hos mange af de Fotograferede været større Respekt for Smag og Vane end for en kortfristet Mode. Nu giver Magister Ochsner i sit Afsnit Førstegrøden af skarpsindige Studier i Marken og Kombination af utallige Enkeltlinier paa godt skjulte Steder, og han kan derved til Modernes Vidnesbyrd føje en Række andre Indicier af teknisk og mange flere Arter. Naar han sammenholder alt, bliver der tit i Tidsbestemmelserne en Sikkerhed paa indtil faa Aar, ja, paa meget mindre. Naturligvis kan der ikke tilvejebringes alméne Kriterier til direkte Afgørelse af et Billedes Identitet, men i mange Tilfælde, hvor Usikkerhed har hersket, kan nu en Formodning sandsynliggøres eller en Tvivl bekræftes af indirekte Vidnesbyrd. Det er helt ny Jord, denne Forfatter har gravet i, og han har gravet dybt. For at bruge et andet Billede, der gaar i Højden: Myrefittigt har han samlet Naale til en Tue af højst respektabel Størrelse.

Forhaabentlig er det fremgaaet, at Flid og Lærdom ogsaa er stor bag de øvrige Afsnit. Den Gavn, Personalhistorikeren og andre personhistorisk interesserede vil høste i disse, vil være meget velkommen, men i det sidste Afsnit virker baade den nye Mand og det nye Stof med det Overraskendes Styrke og skaber Mulighed for Orden paa et Felt, hvor der – uden Overdrivelse sagt – har hersket et fælt Kaos. En Stabel gamle, u-identificerede Fotografier har hidtil været som en Jungle at trænge igennem. Her er med sikre Hug ryddet Vej, og der er skabt Lys i det erfaringsløse Mørke.

Til den lille, tætte Bogs værdifulde Tekst kommer et stort Antal Billed-Gengivelser. De er fortrinligt valgt, er netop det, Illustrationer skal være: illustrerende. De understreger Typer og fortroliggør med Særpræg. Forlaget har ladet hver enkelt fremtræde paa Plancher i Papir, der svarer til Originalernes Behov. For Resten er det at beklage, at Læseren paa de fleste af de ikke-fotografiske Illustrationer maa savne Oplysning om Originalens Størrelse.

Bogen fremtræder i den nye ministerielle Retskrivning. Det virker pudsigt at se Former som „de blev benyttede“ jævnsides med „de skulle prøve“. Har man sagt å, maa man vist ogsaa sammen med b i den Sammenhæng sige: benyttet.

Maaske vil en lille personlig Bekendelse om denne Bog ikke blive betragtet som malplaceret: den har efter den første Gennemlæsning i ca. 3 Uger ligget paa Skrivebordet og ventet paa Omtale. I den Tid er den vel en halv Snes Gange blevet raadspurgt som Haandbog, og den har hver Gang givet fyldestgørende Svar.

T. VOGEL-JØRGENSEN.

Den danske Lægestand. Tolvte Udgave ved Povl Engelstoft og V. A. Fenger. Redaktionssekretær Jesper Engelstoft. Kbh. 1949. (839 s. ill.) (Jacob Lunds Forlag).

I vort lands personhistoriske litteratur indtager de såkaldte etatværker efterhånden en pæn plads; der er periodevis tilbagevendende biografiske præsensværker over jurister og læger, såvelsom over diplomater og organister, grosserer og assurandører osv., og der er mere omfattende historiske samlinger over præster og sagførere, læger og farmaceuter, forfattere og kunstnere.

Som anmelderen andetsteds har haft lejlighed til at fremhæve, kan etatværkerne groft deles i to grupper, hvis væsentligste forskel er begrundet deri, at henholdsvis ønsket om at levere en pålidelig historisk redegørelse for den pågældende etats personelle forhold og ønsket om at tjene penge på et godt salgstof har været afgørende for tilrettelæggelsen. Det er et beklageligt faktum, at der i flere perioder af smarte forlæggere er blevet udsendt en række etatværker, som ved hjælp af pågående kolportører har kunnet sælges til ret høje priser på afbetalingsvilkår til et ellers ikke særlig velsitueret publikum, der har følt sig fristet ved at se sig selv på tryk. Om de fleste af disse værker gælder det, at de ikke er det papir værd, de er trykt på, og ikke tjener noget som helst nyttigt formål. I et land, hvor „kvalitet“ er et ofte benyttet, omend også undertiden misbrugt, slagord, er det uforståeligt, at sådanne entreprenører ikke har set deres fordel ved at benytte sagkyndig bistand og at ofre beløb, som i forhold til budgetternes størrelse er af beskeden betydning, på at skabe noget, som både kunne være til glæde for køberne og for den personhistoriske forskning. Bevægelsen begyndte i århundredets første tiår med Johannes Madsens berygtede Portrætgalleri – den blev genoptaget i slutningen af tyverne og hærgede landet i årene lige op til krigen, og såfremt den økonomiske udvikling tillader det, skulle vi, som der er tegn til, kunne vente en ny bølge i halvtredserne. Det var at håbe, at et advarende ord i tide kunne bringe enten det købende publikum til at strejke overfor denne form for udbytning eller forlæggerne til at levere valuta for pengene.

Og det er ikke nødvendigt, at værker, der bringer kortfattede biografier og billeder, og er udarbejdet væsentligt på grundlag af spørgeskemaer, er ubrugelige. Tværtimod har den anden gruppe af etatværkerne vist vejen. Også inden for den gode del af genren er der naturligvis en udvikling at spore, især henimod mere systematik – den måles måske bedst på den forskel, der er mellem de to udgaver af Dansk biografisk Leksikon. Der er ikke tvivl om, at de krav, som redaktionen af anden udgave har stillet med hensyn til, hvad der skulle meddeles og i hvilken form, vil blive skelsættende i dansk biografisk litteratur. Kravene til klarhed, orden og nøjagtighed er rejst med stor styrke og kan ikke afvises.

Det er disse krav, der præger den nye, tolvte, udgave af Den danske Lægestand. Samtidig med at stoffet stedse vokser i omfang – 12. udgave har 5544 biografier mod 3694 i 11. og 2835 i 10. udgave – har man tilstræbt

konsekvens og fuldstændighed i de personelle som i de faglige oplysninger. At intentionerne ikke overalt har kunnet gennemføres skal ikke skjules og er ikke skjult for redaktionen selv; det skyldes forhold, som man ikke kan være herre over – man kan beklage det, men ikke i større grad ændre det.

Grunden er naturligvis væsentlig at søge i, at materialet indsamles gennem spørgeskemaer. Nu viser den overvejende del af biografierne med al ønskelig tydelighed, at spørgeskemaerne har været rigtigt affattet – det kan jo ikke nægtes, at dette er betingende for et biografisk værks succes – således at ulighederne skyldes, at de adspurgte enten har udfyldt skemaerne mangelfuldt eller undladt helt at besvare dem. Man kan undre sig over, at der indenfor en stand med en så lang akademisk uddannelse, som det her drejer sig om, er så lidt forståelse, som tilfældet viser. Dette forhold er der naturligvis intet at stille op med; mener en mand, at hans personelle og faglige forhold er offentligheden uvedkommende, ja, så kan ingen tvinge ham til at ændre denne opfattelse.

Forholdet fører lige midt ind i eet af de mest brændende problemer for enhver redaktør af den slags værker. I hvor stor udstrækning har en redaktør lov til imod en mands ønske at bringe personelle oplysninger om ham? og i hvor høj grad skal redaktionen bøje sig for et bestemt ønske om hel eller delvis udeladelse af visse oplysninger? Dette sammenstød mellem privatlivets fred og redaktørens vilje til at gøre sit arbejde så komplet som muligt har, såvidt anmelderen bekendt, aldrig været genstand for nogen retsafgørelse.

For anmelderen står det således, at man til en vis grad er nødt til at bøje sig overfor et bestemt krav om udeladelse af visse oplysninger. En redaktør bør naturligvis aldrig kunne overtales til at bringe forkerte oplysninger, men han kan være nødt til at fortie en ting, selvom fortielsen også i sig selv er en slags forvanskning af fakta. Er forholdet derimod det, at den oplysning, f. eks. om et tidligere, nu opløst, ægteskab, som den pågældende nægter tilladelse til at bringe, kan fås gennem almindeligt tilgængelige kilder, eksempelvis ved at have stået i en tidligere udgave eller i et andet biografisk værk, i avisernes personalnyt, osv., så skulle det efter anmelderens skøn være tilladt at bringe denne oplysning, selvom den pågældende protesterer, når det iøvrigt falder inden for den i forvejen fastlagte principielle ramme for værkets udarbejdelse. Det forekommer mig, at ægteskabet – og det er jo navnlig på dette punkt, uoverensstemmelserne opstår – er en offentligretlig handling og som sådan i det her omhandlede forhold også må være unddraget den beskyttelse, som bestemmelserne om privatlivets fred normalt yder borgerne.

Anmelderen er imidlertid ganske klar over, at dette er lægmands betragtninger, og kan ikke tilbageholde ønsket om, at nogle af vore personhistorisk interesserede jurister kunne formås til at udtale sig om dette kildne problem.

Når man derefter yderligere må beklage, at trykket, navnlig billedtrykket, lader en del tilbage at ønske, bør man vistnok fremhæve, at vi, takket

være den redaktionelle indsats, har fået en udgave af Lægestanden, som på adskillige områder står over sine forgængere. Hjulpet af sin søn, Jesper Engelstoft, der vel som redaktionssekretær har haft en væsentlig del af anstrengelserne med at fremskaffe stoffet, har Povl Engelstoft i samarbejde med hofmedikus V. A. Fenger udført et fortræffeligt personhistorisk arbejde, som sammen med hans indsats ved den nye udgave af Weilbachs Kunstnerleksikon yderligere vil bidrage til højnelsen af de biografiske værkers standard.

ALBERT FABRITIUS.

Carl S. Petersen: Afhandlinger til dansk Bog- og Bibliotekshistorie. Kbh. 1949. (XIII-331 s.) (Gyldendal).

For nogle mennesker betyder afskedigelse på grund af alder fra et gennem et langt liv røgtet embede en alvorlig afslutning, ikke alene på embedsgerningen, men i det hele på deres åndelige liv og habitus, for andre derimod synes det, som om aflastningen er velkommen, de åndelige kræfter blomstrer op, og energiens spore understøtter deres kraft – for dem betyder otiet tid til at gå igang med de opgaver, embedsgerningen hindrede dem i at løse tilbunds; de får eftermodningens sene, men kostelige gave. Til de sidste hører unægtelig forfatteren til de foreliggende boghistoriske afhandlinger – efter afskeden fra sit embede som overbibliotekar ved Det kongelige Bibliotek i 1943 gik Carl S. Petersen, i fællesskab med magister Daniel Preisz, i gang med udgaven af Oehlsenschlägers breve. Der er her anlagt en kommentar af et omfang og en dybde, som sjældent på vore breddegrader – i virkeligheden en kommentar til sekelskiftets tidshistorie, dets litterær-, person- og kulturhistorie, en fundgrube for enhver, der beskæftiger sig med den unge Adams tidsalder. Og nu, da han ifjor rundede de 75, påtog han sig at samle sine bibliotekshistoriske afhandlinger til det bind, som venner og fagfæller havde ønsket at have stående som et varigt – og brugbart – minde om hans virke.

Dårligt ville det have lignet forfatteren, om han havde indskrænket sig til at læse korrektur på sine tidligere arbejder – nej, han har taget emnerne op stykke for stykke, har prøvet sine kilder påny, sammenholdt og sammenlignet, uddybet og udvidet. Resultatet er i virkeligheden på flere punkter blevet „nye bidrag“ til dansk bogvæsens historie, omend han selv kun karakteriserer afhandlingerne om Gersdorffs bibliotek og om Holberg i Samtidens bogsamlinger som så omarbejdede, at „de kan passere for nye“.

Samlingen indledes med Christian IV's Boggave 1605 til Københavns Universitet, der for et par år siden fremkom i Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen. Den har vel ikke undergået større ændringer, men indtager dog en så central stilling i forfatteren bibliotekshistoriske produktion, at den dårligt kunne udelades – det er jo, som der heller ikke lægges skjul på, i virke-

ligheden det kongelige biblioteks ældste historie, der her tages frem, og af-handlingen påviser, hvorledes CHRISTIAN III var dette biblioteks egentlige fundator; en systematisk gruppering af bøgerne efter udgivelsesåret gør det aldeles indlysende, at den samling på godt 2000 bind, som den unge CHRISTIAN IV gav fra sig til Universitetet for langt den overvejende dels vedkommende må være tilvejebragt af hans bedstefader – et resultat, som kun støttes af rentemesterregnskaberne, der, som forfatterens studier viser, i Christian III's tid har en særlig konto for bogkøb og indbinding, som forsvinder ved Frederik II's tronbestigelse. Den i hvert fald i sin ungdom lidet studerede Frederik II havde andet at bruge penge til.

Efter dette besøg i det kongelige bogkammer bevæger forfatteren sig et trin ned ad rangstigen og behandler to adelige bogsamlinger, Peder Juels og Joachim Gersdorffs. Om dem begge gælder det, at de er af betydelig interesse i mere end biblioteks- og bogmæssig henseende; de er i virkeligheden synteser, der i et samlet billede viser os det høje kulturelle stade, som den danske adels bedste mænd indtog i tiden før det store sammenbrud for den gamle adel, på hvilket der endnu ikke er givet nogen slutgyldig forklaring – degenerationen var et fejlgreb, økonomisk tilbagegang gør det ikke alene. Om man ikke vidste det før, så ved man det nu, at den danske adel bragte andet og mere end den franske syge med sig fra Paris, og man får bekræftelse på, at de mænd, der styrede land og rige i tunge perioder af vor historie, var højt kvalificerede mænd med hele tidens brede humanistiske dannelse. Deres bogskatte viser os, sammenholdt med fremmedes udsagn, at deres sprogkyndighed var omfattende, og at deres indstilling var rummelig, som deres horisont var vid.

Rentemester PEDER JUEL til Hundsbæk er af forfatteren biograferet med ligprædikenen som grundlag, men med inddragelse af meget andet stof; på få sider har han her givet en velgørende nøgtern skildring af denne mand, der udmærkede sig ved sin virksomhed som resident i Stockholm, og som var en så fortræffelig brevsriver. Gennemgangen af Juels regnskabsbog har vist, hvor magtpåliggende det har været Juel at følge med i de aktuelle begivenheder, samtidig med, at hans interesse for den nationale fortid manifesterede sig tydeligt i hans bogvalg og i hans anvendelse af runeskriften.

Skildringen af GERSDORFF er alt vel overvejet samlingens bedste stykke – fortrinlig disponeret, glimrende gennemført og vel afrundet, som den er, viser den forfatterens bedste egenskaber. Ved sin gennemgang af rigshofmesterens omtrent 8000 bind store bibliotek og andre adelige bogkataloger har Carl S. Petersen kunnet supplere Ellen Jørgensens afhandling om den teologiske litteratur i det 17. århundredes adelsbiblioteker og vise, at den middelalderlige teologi ikke var slet så upåagtet som af Ellen Jørgensen antaget, og han opponerer ikke uden grund imod Lauritz Niensens lidt hastige slutning om BORKVARD RUDS særstilling indenfor de adelige bogsamlere og mod hans opfattelse af, at samlerinteresse kan have influeret på det 17. århun-

dredes biblioteksdannelse. Carl S. Petersen slutter sig her til Bruun og Ellen Jørgensen, men ret beset er modsætningen dog vist lidt hårdt trukket op; der kan næppe være tvivl om, at bogsamlingerne i det 17. århundrede først og fremmest var brugsbiblioteker, samlet ikke for at have så og så mange udgaver af klassikerne eller reformatorerne, men for at kunne vælge mellem teksterne, have materiale til et studium; men at århundredets mænd på den anden side skulle have været ganske uden sans for at have en enkelt ting, som ikke nemt kunne erholdes af andre, er vel på den anden side lidet troligt. Det har blot ikke, som i det 18. århundrede, været almindeligt at samle blot for samlingens skyld.

Forfatterens gamle kærlighed til Holberg manifesterer sig ved to afhandlinger – den første om de to forskellige tryk af Danmarks og Norges Beskrivelse 1729, den anden om Holberg i Samtidens Bogsamlinger. Denne sidste, der oprindelig tryktes i Festskrift til Francis Bull, er værdifuld som et førstehånds forsøg på at redegøre for de mere almindelige træk i det 18. århundredes bogsamlinger. Til belysning af Holbergs udbredelse og yndest giver den måske nok mindre, end man havde ventet – det var jo i forvejen velkendt, at Holbergs skrifter „gik godt“, og forfatteren er selv den første til at indrømme afgrænsningens vilkårlighed. Her som ved de øvrige afhandlinger er der imidlertid god grund til at hæfte sig ved det rent metodiske, hvor forfatteren har vist, simpelt hen hvordan det skal gøres. Hans optagethed af sit stof, hans grundige fremgangsmåde, der ikke viger tilbage for selv alvorligt tidsrøvende undersøgelser af materialet giver i forening med den enorme belæsthed, som ikke mindst hans noter bærer vidne om, hans studier en vægtig karakter, der både metodisk og indholdsmæssigt vil være af betydning for den fremtidige forskning.

Afhandlingen om den unge Oehlenschläger paa Bogauktion er vel i sig selv en mere begrænset specialundersøgelse, men set i sammenhæng med den føromtalte kommentar til Oehlenschlägers Breve får den perspektiv.

Samlingen slutter med den vigtige afhandling om den Collinske manuskriptsamling, hvori forfatteren fastslår, at det er EDVARD COLLIN, ikke, som før antaget, hans fader, der har grundlagt denne for dansk litterærhistorie enestående vigtige samling, ivrigt støttet af sin søn zoologen JONAS COLLIN.

Det er med glæde, at man konstaterer den usvækkede åndskraft, den utrættede energi og livfulde optagethed af emnerne, som præger det foreliggende bind. Det bringer på flere måder nyt stof frem og behandler gammelt stof på en ny og mere indtrængende måde, samtidig med at forfatterens brede historiske interesse, hans vide humanistiske horisont hæver de specielle emner op i den større sammenhæng og gør det hele til et lærerigt kursus i historisk-skrivningens vanskelige kunst. Gælder dette biblioteks- og boghistorie, så gælder det også personhistorie. Billedet af en mand er ikke afrundet, før man har set, hvad hans bogsamling rummer, og dansk adelsforskning vil have god brug for Carl S. Petersens afhandlinger.

ALBERT FABRITIUS.

Bogen om Luis Bramsens Efterkommere. En Familieoversigt gennem mere end 100 Aar. Samlet og udgivet af Bo Bramsen i Anledning af 100-Aars Dagen for Geheimeetatsraad Ludvig Bramsens Fødsel 1847 – 9. September – 1947. Privattryk (Kbh.) 1949 (205 s. – ill.).

Forlagsdirektør Bo Bramsen, som for nogle år siden udsendte en nydelig oversigtstavle over Luis Bramsens efterkommere, har nu udvidet denne til en statelig bog, der fremtræder som en blanding af stamtavle og familieportrætalbum. Teksten er kortfattet med fornuftigt affattede biografier; af genealogiske data meddeles dog kun fødsel, død og vielse, derimod ikke dåb og begravelse. Idéen med billederne er overordentlig morsom og vellykket – materialet er ordnet således, at teksten er anbragt på venstresiderne, eet ægtepar på hver side, og på den modstående højreside har man så store portrætter af ægtefællerne og små af børnene, fortrinsvis barne- eller ungdomsbilleder. Man kan diskutere værdien af barnebilleder i større antal i et stamtavleværk – som regel er det en temmelig unyttig belastning af bogens økonomi, idet disse ganske uudviklede fysiognomier jo kun sjældent er i stand til at sige betragteren noget. I det foreliggende tilfælde – hvor værkets strengt private karakter endda motiverer flothedens – kan der dog være nogen mening i det, da en sammenligning mellem barnebilledet på forældrenes blad og den pågældendes billede som voksen ikke overalt er uden interesse. Til fysiognomiske studier over den så omdiskutable familielighed er der her samlet et smukt materiale, anrettet på en så nydelig måde, at både forfatter og bogtrykker (J. Jørgensen & Co.) har ære af det.

I indledningen redegøres for Luis Bramsens forfædre i den lige mandslinje. Disse undersøgelser, der fører slægten tilbage til oldefaderen *Niels Jepsen Bramsen*, er udført 1893 af *F. C. Sommer*. Det var at ønske, at Bo Bramsens næste genealogiske opgave kunne blive en nærmere udredning af disse ældre led.

ALBERT FABRITIUS.

Henrik og Gunnar Fangel Christensens Anetavle ved Olav Christensen. Haderslev 1947. (32 s. – dupl.).

Kommunefuldmægtig i Haderslev Olav Christensen har for et par år siden udsendt en anetavle for sine to sønner, som kort skal omtales på dette sted. Det lille uprentiøse arbejde rummer vel ikke personer, der i større grad har gjort sig bekendt, men så meget mere grund er der til at fremhæve det omhyggelige førstehåndsarbejde, som her er udført. Anetavlens medlemmer er næsten udelukkende fra den lavere bondestand, kun mormoderens forfædre er noget mere socialt blandet. Forfatteren mener, at sammensætningen er typisk for en borgerlig dansk anetavle, men om han har ret heri er måske tvivlsomt; iøvrigt har vi næppe materiale nok til at afgøre spørgsmålet. Tavlen viser imidlertid en meget stærk bundethed til sted og socialt milieu.

Der meddeles kun de rent genealogiske oplysninger, overalt belagt med henvisninger til kirkebøgerne, og Olav Christensens arbejde, som vistnok er hans første, viser stor forståelse for det væsentlige, ligesom de kortfattede statistiske oplysninger, der indleder skriftet, er fornuftigt anlagt.

ALBERT FABRITIUS.

H. Friis-Petersen: Familien Friis fra Ribe gennem 400 Aar. Trykt som Manuskript for Familien. Aarhus 1949. (219 s. – ill.).

Skønt den foreliggende stamtavle over en af de større danske borgerlige slægter Friis udtrykkelig er betegnet som manuskript for familien, og således i og for sig unddraget anmeldelse, skal den dog kort omtales for at henlede opmærksomheden på dens fremkomst.

Stamtavlen, der fører tilbage til Ribe-storkøbmanden, rådmand *Niels Hansen Griisbech*, rummer mange personligheder, som har gjort deres navn kendt i vort lands historie; rektor i Ribe *Christen Nielsen Friis* (1584–1653), professor i Kiel *Morten Lauridsen Friis* (1684–1750), borgmester i Ribe *Hans Nielsen Friis* (1587–1650), professor *Christen Lodberg Friis* (1699–1773), gods-ejer *Christen Hansen Friis* (1688–1749), provst *Mouritz Trap Friis* (1737–1808), skuespillerinden *Susanne Margrethe Friis* (f. 1888), overdyrlæge, dr. phil. *Hjalmar Friis* (f. 1889) og professor *Aage Friis* (1870–1949) er kun navne blandt flere.

Stamtavlen er udarbejdet af den for sin tidligere genealogiske virksomhed og sit fortræffelige arbejde med studentermatriklen velkendte grosserer H. Friis-Petersen i Aarhus. Hans navn borger for det omhyggelige og grundige arbejde; at opstillingsprincippet er indrykningssystemet kan anmelderen kun beklage, og det skal heller ikke nægtes, at man kunne have ønsket navne-registret mere udførligt. I trykmæssig henseende står udstyret desværre ikke på højde med indholdet.

I et særligt afsnit har grosserer Chr. P. Friis givet en oversigt over slægtens nok så brogede heraldiske forhold.

ALBERT FABRITIUS.

Glahn-Samfundet. IV. Bind. 4. Hæfte, 1948 (s. 129–68). – Tillæg IV til Familien Glahns Slægtetog ved Hans Egede Glahn. Med 6 Stamtavler udarbejdet af Gunnar Glahn. Kbh. 1948.

Af sin efterhånden statelige skriferække har Glahn-Samfundet udsendt et nyt hæfte, som indledes med en fyldig redegørelse for slægtens heraldik, leveret af den ivrigt heraldisk interesserede læge F. B. Fabricius. Forfatteren, som her har registreret 24 forskellige signetaftryk af tre forskellige våben i ikke få variationer, er gået til sin opgave med megen systematik og viden og

giver i nogle afsluttende bemærkninger en række gode råd til dem, der i fremtiden vil have deres eget signet. Et par mere principielle ting i afhandlingen kan der måske være grund til at hæfte sig ved. Når det (s. 129) om slægtens ældste våben siges, at farverne ikke kendes, men at de sikkert har været blå skjold med hvide (= sølv) fugle på grøn jord, så havde det formentlig været forsigtigere at skrive, at tinkturerne kunne have været som angivet; de borgerlige våben må jo, så længe der ikke foreligger skraverede gengivelser, og når de ikke, hvad der kun sjældent vil være tilfældet, forekommer maledede, betragtes som uden farver – det kan siges, at dette jo er imod heraldikens væsen, men det er jo også våbenføringen selv hos en brav præstemand eller embedsmand, som aldrig har deltaget i en turnering. Det er langt fra sikkert, at den borger, som har ladet stikke et signet for at kunne forsegle sine breve og dokumenter med sit eget mærke, har tænkt sig dette farvelagt, og foreligger skravering ikke, kan en farveangivelse kun blive mere eller mindre berettiget gætteværk af eftertiden. I de afsluttende bemærkninger tilråder forfatteren at anvende stikhjelman, da trallehjelmen efter hans opfattelse er mindre korrekt for borgerlige våben. Dette er formentlig ikke rigtigt. For det første fastsætter privilegierne af 11. februar 1679 for de ikke adelige kongelige betjente (og det er faktisk de eneste foreliggende bestemmelser om borgerlige våben) udtrykkelig trallehjelmen med fire traller som anvendelig for deres våben – for det andet bør det næppe være bestemmelser eller sædvane af denne karakter, der skal lægges til grund ved valget, men stilhensyn, og det kan ikke nægtes, at den gotiske stikhjelm kan komme til at virke pudsigt i forbindelse med f. eks. et udpræget barokt skjoldemærke.

Foruden en række mindeartikler indeholder hæftet en interessant statistisk beregning over levealderen hos slægtens mandlige agnater, udarbejdet af kontorchef Hans Egede Glahn i samarbejde med cand. polit. H. Colding-Jørgensen. Det fastslås herigennem, at slægtens levedygtighed synes at have ligget over gennemsnitsdødeligheden hos befolkningen i almindelighed for tiden før omkring 1890, og derefter praktisk talt svarer til normalen; heri er dog næppe noget overraskende, dels må jo nemlig de få mandsstammer, der overlever de tre generationer, alene af den grund opnå en større gennemsnitslevetid, dels er det vistnok givet, at en slægt, som gennemgående har levet under socialt betryggede kår også tenderer mod større levedygtighed.

Som tillæg følger en meget velkommen ajourføring af slægtetbogen, ledsaget af seks oversigtstavler.

ALBERT FABRITIUS.